

publikácie s rozsahom nie väčším ako 150—180 strán) chce ju vydavateľstvo tak zostaviť, aby zahŕňala príspevky z centrálnej filozofickej problematiky vo vzťahu k Leninovi a leninizmu, problematiku materialistickej dialektiky a základnej filozofickej otázky, ďalej problematiku Leninovho vzťahu k niektorým otázkam dejín filozofie, potom pohľad na filozofické diskusie v ZSSR v dvadsiatych a tridsiatych rokoch, a — napokon — niektoré otázky filozofickej antropológie, ako ich vidia a riešia sovietski filozofi.

Ján Uher

ZO SYMPÓZIA V MOSKVE

Koncom minulého roku sa stretli desiatí československí filozofi s desiatimi sovietskymi kolegami v Moskve na spoločnom, v poradí už druhom dvojstrannom sympóziu. Toto svoje stretnutie venovali stému výročiu narodenia V. I. Lenina a jeho filozofickému odkazu. Ako upozornil akademik B. M. Kedrov, sám Lenin bol proti tomu, aby sa jubileá pripomínali slávnostnými akadémiami a rečami, ale predovšetkým pozornosťou na to, čo ešte nie je urobené, resp. na to, čo treba urýchlene urobiť. Preto aj účastníci tohto sympózia dali svojmu stretnutiu vyslovene pracovný charakter.

Keďže V. I. Lenin svojím dielom pomohol sformovať 20. storočie ako epochu víťazných proletárskych revolúcií a národne oslobodzovacích protikoloniálnych hnutí, ako epochu postupného rozpadu ucelenej celosvetovej sústavy imperializmu, budovania socialistického spoločenstva v jednotlivých krajinách a zrodu celej sústavy socialistických zriadení — účastníkov sympózia zaujala predovšetkým otázka charakteru Leninom uskutočnenej teoretickej analýzy sociálnej skutočnosti a pomeru triednych síl v nej, pretože Lenin touto svojou analýzou dal progresívnemu a najmä robotníckemu hnutiu takú orientáciu a také praktické návody, ktoré viedli k praktickému riešeniu najpálčivejších vlečúcich sa sociálnych problémov, ktoré neboli schopní riešiť iní marxisti — teoretici robotníckeho hnutia — tie problémy, ktoré svojimi tragickými dôsledkami nelútostného vykorisťovania, hmotného a duchovného zbedačovania a deptania vplývali na život tvorcov základných hodnôt modernej civilizácie 20. storočia. Aj keď pri príprave sympózia i pri voľbe jeho témy *Lenin a dialektika* nebola vopred taktó sformulovaná úloha (určenie zvláštností Leninovej analýzy skutočnosti — aj sama téma a sympóziu dávala aj dala omnoho širšie možnosti pre obsahové zameranie referátov a diskusie), predsa zásluhou niektorých referátov a diskusných príspevkov v priebehu samého sympózia formovala sa táto úloha ako jedna z najzávažnejších úloh nielen tohto sympózia, ale aj našej súčasnosti. Hlbšia analýza Leninovho spôsobu analytického myslenia, či jeho dialektiky a logiky, z ktorej sa zrodili Leninove teórie o potrebe nového typu proletárskej strany, novej formulácie jej programu a taktiky alebo jeho teórie o možnosti premeny buržoáznej revolúcie na revolúciu buržoázno-demokratickú a ďalej na socialistickú revolúciu, ďalej jeho teória imperializmu ako nového štádia vo vývoji kapitalizmu a napokon aj jeho teória o možnostiach víťazstva proletárskej revolúcie a vybudovania socializmu najprv v jednej krajine, mohla by totiž napomôcť tvorivejšie a efektívnejšie riešiť i tie sociálno-politické problémy, ktoré z obdobia Leninovho života dosiaľ trvajú, len nabrali novšie formy, ako aj tie, ktoré odvtedy vznikli a nadobúdajú podoby hroziacej katastrofy.

Dobrym predpokladom pre dôrazne nastolenie tejto problematiky mohol sa stať referát V. Ž. Kelleho, *Leninská dialektika a sociálne problémy dneška*. Tento obsiahly referát napriek jednotlivým nie celkom potrebné zdôrazneným pasážam uviedol viac-menej známe charakteristiky Leninovej dialektiky ako aj naznačil niektoré, tiež všeobecne známe súčasné celosvetové alebo vnútorné problémy socialistickej výstavby a tiež problémy súčasného robotníckeho hnutia. Žiaľ, nesústredil sa na hlbšiu analýzu ani jednej charakteristiky Leninovho spôsobu tvorivej analýzy. Tento nedostatok čiastočne napravil vo svojom referáte B. M. Kedrov, *Leninské princípy rozpracovania materialistickej dialektiky*, a to ani nie tak v písomnej forme podkladu tohto referátu (v jeho 16 tézach v podstate tiež iba vyčíslil známe zdroje, princípy a črty Leninovej dialektiky), ale tým, že v ústnom podaní referátu vyzdvihol len jednu jeho tézu — tézu o zdroji či o možnostiach ďalšieho rozvoja dialektiky. Z tohto hľadiska bolo pre Lenina podstatné to, že Marx rozpracúval dialektiku (logiku) v *Kapitáli* v nerozlučnej spätosti s konkrétnym materiálom jednotlivej vedy (politickej ekonómie) a nie s veľkým písmenom, ako to robil Hegel. To znamená, že si Lenin cenil to, že Marxova dialektika vystupuje v jej konkrétnej a nie abstraktnej forme. Ak máme nasledovať Lenina, tak sa dnes musíme učiť na Leninových dielach tomu, ako treba rozvíjať a uplatňovať dialektiku.

V tomto smere ďalšiu analýzu Leninovho spôsobu rozvoja dialektiky, podľa mojej mienky, celkom úspešne urobil v záverečnej časti svojho referátu Z. J a v ť r e k. Pokúsím sa o reprodukciu jeho myšlienok: Lenin v podstate riešil tie isté problémy ako Marx, lenže ich riešil v inej dobe a táto doba modifikovala tieto problémy natoľko, že fakticky z nich robila nové problémy, ktoré sa nedali riešiť tak, ako ich v svojej dobe navrhoval riešiť Marx. Už ideové zdroje, na ktorých Marx staval svoju teóriu a metodológiu a ku ktorým zaujímal zároveň kritický postoj, boli iné. Marx kriticky vychádzal z ideologicky mu cudzích teoretických sústav filozofie, politickej ekonómie či spoločensko-politických konštrukcií, kým Lenin vychádzal už z bohatstva Marxovej tvorby a jej princípov a z tohto hľadiska zaujímal svoje kritické stanovisko nielen k ideovému vplyvu na robotnícke hnutie v Rusku od predstaviteľov iných sociálnych skupín, ale aj z kruhov jej vtedajších marxistických vodcov. Lenin hneď od začiatku svojej revolucionárskej dráhy vzťahuje dialektický prístup nielen k spoločenskej skutočnosti, ale aj k samému marxizmu či k vtedajšiemu marxistickému hnutiu, a zisťuje, že napriek tomu, že sa mnohí vodcovia robotníckeho hnutia považujú za skutočných marxistov, predsa nie sú nimi, lebo fakticky od ducha marxizmu odchádzajú, a to jednak preto, že sa v teórii dôsledne nepridŕžajú základných metodologických princípov marxizmu, jednak preto, že sa dogmaticky pridŕžajú určitých Marxových teórií a odpovedí na jednotlivé otázky. Tým fakticky porušujú princípy Marxovej dialektiky ako nástroja pochopenia protirečivosti vývoja a praktickej premeny skutočnosti v záujme pracujúcich mäs. Trváme na teoretických koncepciách, ktoré Marx sformoval v iných historických podmienkach, a ktoré už nezodpovedajú zmenenej skutočnosti, a teda efektívne neriešia problémy praxe, potreby praktického hnutia, fakticky znamená odklon od marxizmu, rozchod s jeho základnými princípmi a prechod na nemarxistické pozície.

Lenin už v roku 1899 v článku *Náš program* píše o Marxovej teórii: „Objasnila skutočnú úlohu revolučnej socialistickej strany: nevymýšľať plány, ako prebudovať spoločnosť, nekázať kapitalistom a ich päťolizačom..., ale *organizovať triedny boj proletariátu a viesť tento boj, ktorého konečným cieľom je vydobytie politickej moci proletariátu a organizovanie socialistickej spoločnosti.*“

A teraz sa pýtame: Čo nového priniesli do tejto teórie tí jej hluční „obnovovatelia“,

ktorí teraz spustili taký krik, zoskupujú sa okolo nemeckého socialistu Bernsteina? Celkom nič: nepohli ani o krok vedu, ktorú nám poručil rozvíjať Marx a Engels; nenaučili proletariát nijakým novým spôsobom boja; iba cúvali, preberajúc útržky zastaraných teórií.

My vôbec nehľadíme na Marxovu teóriu ako na čosi definitívne a nedotknuteľné; sme, naopak, presvedčení, že položila len základné kamene tej vedy, ktorú socialisti musia ďalej rozvíjať vo všetkých smeroch, ak nechcú zaostať za životom. Nazdávame sa, že je mimoriadne potrebné, aby ruskí socialisti samostatne prepracovali Marxovu teóriu, lebo ona dáva len všeobecné smernice, ktoré sa konkrétne aplikujú inak na Anglicko ako na Francúzsko, na Francúzsko ináč ako na Nemecko a na Nemecko ináč ako na Rusko (V. I. Lenin, *Spisy* 4, Vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava 1956, str. 181—182).

Lenin teda chápe Marxovu teóriu či marxizmus ako všeobecný návod k revolučnej činnosti v každej konkrétnej situácii. V tejto súvislosti možno vidieť u Lenina dve stránky jeho chápania marxizmu: z jednej strany pridáva sa základných filozoficko-metodologických i politologických princípov marxizmu a z druhej strany prichádza na nové odpovede, na nové teórie a koncepcie, a to dokonca na tie isté otázky, na ktoré odpovedal už Marx. „Dialektická oscilácia idey a skutočnosti“ — povedal Zdeněk Javůrek vo svojom referáte — je podľa Lenina základné kritérium rozvoja marxizmu, základné kritérium praktičnosti teórie v zmysle realizácie historickej úlohy robotníckej triedy. Táto oscilácia vylučuje akýsi čisto logický rozvoj marxistických princípov, východísk a teórií. Lenin veľmi skoro zbadal, že takýto čisto logický rozvoj marxizmu vedie k antimarxistickým názorom v konkrétnych otázkach a situáciách. Vyčíta sociálnym demokratom „pravého krídla na čele s Plechanovom“ ich spôsob uvažovania, ako aj snahu „hľadať odpovede na konkrétne otázky v jednoducho logickom rozvoji všeobecnej pravdy“ (Lenin, *O základnom charaktere našej revolúcie*). Lenin neraz poukázal na to, že práve porušenie dialektickej jednoty idey a reality vedie do oblasti čistých abstrakcií, čistých ideálov. V tejto súvislosti najznámejšie sú Leninove výčitky menševikom za ich chápanie revolúcie v r. 1905 len z hľadiska všeobecných schém, všeobecných princípov a pohľadov na buržoáznou revolúciu. Leninova polemika s Trockým o robotníckom štáte v r. 1920 poukazuje tiež na to, že „Trocký neustále hovorí z hľadiska všeobecného princípu“. Hovorí o robotníckom štáte, ale veď to je abstrakcia. Keď sme v r. 1917 písali o robotníckom štáte, bolo to vtedy pochopiteľné... Vtedy skutočne išlo o stanovenie všeobecných princípov, ale dnes — hovorí Lenin — musíme konkrétne uvažovať a rozhodovať. Dnes „naš štát fakticky nie je robotníckym, ale robotnícko-roľníckym — to za prvé, a za druhé — štát je u nás robotnícky s byrokratickými deformáciami. Hľa realita prechodu...“ (V. I. Lenin, *Spisy* 42, GPJ Moskva 1963, str. 105—208).

Napokon aj Bucharinovo odmietavé stanovisko k možnostiam využitia štátneho kapitalizmu pre sovietsku moc v prechodnom období od kapitalizmu k socializmu, podľa Leninovho názoru, pramenilo v prilipnutí na ich teórii z roku 1915. „Bucharin nesprávne hovorí“ — píše Lenin — „že za sovietskej moci nemôže byť štátny kapitalizmus... to je zjavný nezmysel. Celý rad podnikov a závodov, ktoré sú pod kontrolou sovietskej moci a patria štátu, už len to dokazuje prechod od kapitalizmu k socializmu, a súdruh Bucharin sa nechce tým konkrétne zaoberať, ale pripomína, ako sme sedeli v zimmerwaldskej lavici a písali proti nemu (štátnemu kapitalizmu — A. H.), ale to bolo bohviekedy a spomínať to teraz po polročnej existencii sovietskej moci, aj po pokusoch, čo sme urobili, čo sme mohli urobiť, keď sme vyvlastňovali, konfiškovali, znárodňovali, po tom všetkom spomínať, čo sme písali roku 1915 —

to je smiešne. Teraz nemôžeme nenastoľovať otázku štátneho kapitalizmu a socializmu, otázku ako postupovať v prechodnej epoche..." (V. I. Lenin, *Záverečné slovo k referátu o najbližších člohách*, Spisy 27, Bratislava VPL, str. 273).

Avšak podľa mienky Zdeňka Javůrka nielen menševikom, Trockému či Bucharinovi, ale aj nám „v snahe o dôsledný logický rozvoj marxistickej koncepcie sveta a človeka sa môže stať, že vytvoríme dokonalú konštrukciu a projekciu skutočnosti alebo skôr že skonštruujeme a sprojektujeme dokonalú skutočnosť, ktorá však má ten nedostatok, že je dokonalou len v našej abstrakcii, len v oblasti ideálu — ako hovorí Engels. Vychádza skôr z našich želaní, z nášho vedomia a je dokonalou len v našom vedomí, v našich ideách. Nevychádza však z reálnych praktických možností, z reálnej skutočnosti. Je produktom rozchodu dialektickej „oscilácie idey a skutočnosti“, a teda je výsledkom porušenia základného kritéria samého marxizmu... „byť dôsledným marxistom neznamená robiť akési čisto logické vývody z ideového bohatstva marxizmu, naša cesta nie je cestou akejsi čisto logickej dedukcie či robenia logických vývodov z určitých marxistických téz“.

Tieto Javůrkove formulácie nevyvolali u účastníkov sympózia priame prejavy súhlasu alebo nesúhlasu. Túto ozvenu vyvolala až Kedrova formulácia, v ktorej doviedol myšlienku obsiahnutú v tézach svojho referátu (i v Javůrkovom referáte) až k názoru, že rozpracúvanie dialektiky či logiky „s veľkým písmenom“ nemá zmyslu, lebo skutočný rozvoj dialektiky môže byť iba v rozvoji dialektiky „s malým písmenom“, čo znamená, že rozvoj dialektiky je zabezpečený iba riešením konkrétnych problémov jednotlivých vied a spoločensko-politickej praxe.

Táto formulácia i argumentačne dosť slabo podložený nesúhlas, ktorý vyvolala medzi viacerými sovietskymi účastníkmi sympózia, mohla budiť dojem, že ide o akúsi scholastickú záležitosť. V skutočnosti vyjavila dávnejší spor dvoch orientácií práce na úseku marxisticko-leninskej filozofie v ZSSR, lepšie povedané, vynesla na povrch spor medzi určitými požiadavkami kladenými na marxisticko-leninských filozofov, aby dialektiku a filozofiu rozvíjali presne takým istým spôsobom ako Lenin, a medzi tou skutočnou orientáciou ich väčšiny ako profesionálnych či „akademických čistých“ filozofov, dialektikov a logikov.

U nás, ako mi je známe, zatiaľ sa takýto spor nevykryštalizoval a neprišiel do vedomia našich filozofov, i keď určité jeho príznaky sa sporadicky objavujú najmä medzi tými filozofmi, ktorí sa orientujú na výskum spoločensko-politickej praxe alebo problémov jednotlivých vied a tými, ktorí pracujú v oblasti filozofických kategórií a logiky.

Leninov spôsob analýzy skutočnosti je skutočne veľmi podnetný pre marxisticko-leninských filozofov-profesionálov, aj ho aplikujú pri svojich analýzách, avšak požiadavka, aby k analýze pristupovali presne tak ako Lenin, je podľa môjho názoru nereálna, pretože ani Marx nevytvoril svoju dialektiku a svoju filozofickú koncepciu a ani Lenin ju ďalej nerozvíjal ako filozof profesionál (preto neodpovedal na všetky tradičné otázky filozofie alebo na všetky filozofické otázky, ktoré v jeho dobe niesol v sebe vývoj filozofie a jednotlivých vied). Klasici marxisticko-leninskej dialektiky a filozofie formovali svoju dialektiku a svoju filozofickú koncepciu predovšetkým ako profesionálni teoretici a praktici (politici) proletárskeho hnutia a proletárskej revolúcie, a to pri riešení konkrétnych sociálno-politickej praxe a situácií svojej doby, ktoré museli riešiť, ak malo robotnícke hnutie pokročiť k svojmu historickému cieľu a zvíťaziť. Ich zásluha je dosiaľ neprekonateľná aj pre sám rozvoj filozofie a vied o spoločnosti i metodológii vedeckej analýzy vôbec, ale filozofi-profesionáli, ktorí riešia filozofické problémy z hľadiska princípov filozofie metodológii klasikov marxiz-

mu-leninizmu, nie sú profesionálnymi politikmi a v rámci delby práce musia vo svojej profesii riešiť všetky problémy filozofie, a tak bojovať aj proti nemarxistickým filozofickým koncepciám. Pritom sa niektorí jednotlivci venujú priamo filozofickej analýze konkrétnych sociálnych politických javov a problémov súčasnosti. Aj tí filozofi, ktorí sa zaoberajú len filozofickými kategóriami, dialektikou alebo logikou samou osebe, teda v tzv. čistej, abstraktnej, všeobecnej či akademickej rovine, môžu značne prispieť k rozvoju dialektiky a tým aj revolučnej praxi. Už samo vyčleňovanie a formulovanie dialektiky do podoby logicko-metodologických princípov, zákonov má značný význam pre rozvoj vedeckého výskumu pre teóriu i prax. Pravda, sloboda a ďalšie filozofické kategórie sú v živote vždy konkrétne, avšak ak ich máme pochopiť v tejto ich konkrétnej podobe (v triedno-ideologickej forme a podstate), musíme ich pochopiť aj v ich princípe, teda odpovedať na otázku, čo je to pravda, sloboda atď. sama osebe bez ohľadu na ich historické alebo triedne formy. Bez tohto metodologického postupu vo filozofickej analýze nie je možné hlbšie pochopiť ani konkrétnu podobu bytia. I v tomto filozofickom spôsobe analýzy autor berie do úvahy danú skutočnosť a spoločenskú prax, avšak v inej podobe (v podobe vyjadrenej už v kategoriálnych pojmoch a teóriách) i v inej rovine, ako k nej pristupovali klasici marxizmu-leninizmu alebo v ktorej sa im nastoľovala ako problém. Pri odbornom-filozofickom spôsobe si totiž sám autor vytyčuje alebo vyberá problém, ktorý chce vo filozofii a vo filozofickej rovine riešiť, kým Marx i Lenin rozvíjali dialektiku a filozofiu *predovšetkým* v súvislosti s určitými praktickými úlohami epochy, ktoré museli ako politickí predstavitelia robotníckeho hnutia aj teoreticky, a to aj filozoficky a dialekticky zvládnuť, či riešiť. Boli to prakticko-politické problémy, ktoré vznikali „pri každom obrate dejín“ a s každou zmenou politickej situácie. Museli sa teoreticky riešiť, ak malo robotnícke hnutie dôjsť k víťazstvu revolúcie. (Pozri Lenin, *O niektorých zvláštnostiach dejinného vývoja marxizmu*). Napokon aj klasici marxizmu-leninizmu dosť často museli dôjsť až k analýze pojmov vo všeobecnej rovine alebo ňou začínali svoje diela (pozri napr. Kapitál) a sporadicky tvorili aj spôsobom profesionálnych filozofov (pozri napr. rané filozofické práce K. Marxa, Engelsovu Dialektiku prírody alebo Leninove Filozofické zošity).

Účastníci moskovského sympózia s veľkým záujmom si vypočuli aj referát Václava Černíka *O niektorých problémoch dialektiky ako metodológie vied*, ako aj referát Bohumila Valehracha *O východisku teórie odrazu a jej kritiky*, pričom títo členovia delegácie za FÚ SAV riešili nimi nastolené problémy v čisto teoretickej či abstraktnej rovine, a to pri použití množstva symbolov a schém.

Účastníci moskovského sympózia zvlášť ocenili prínos referátu Václava Černíka, preto sa tu pokúsím aspoň v niekoľkých tézach zreprodukovať jeho obsah: Dialektika je rozpracovaná ako metóda poznania v konkrétnych Marxových a Leninových bádateľských prácach. Treba ju rozpracovať ako teóriu metódy, resp. ako metodológiu vedy. Myslenie sa materializuje nielen vo forme jazyka, ale i vo forme predmetnej činnosti človeka (tieto myšlienky na sympóziu zdôraznil aj Ilenkov). Má nielen jazykovú, ale i predmetnú zložku; je praktickou činnosťou človeka. Formálne logika skúma jazykové formy a štruktúry myslenia (vyplývania, dokazovania), zabezpečujúce komunikatívnosť, spoločenskú preukaznosť myslenia. Dialektika ako metodológia vedy skúma genetické štruktúry predmetnej zložky poznávajúceho myslenia, zabezpečujúce jeho objektívny charakter a vývin podľa zákonov samej poznávanej skutočnosti. Formálna logika a dialektika sú dvoma nevyhnutnými zložkami všeobecnej metodológie vedy. Dialektika je jej podstatou.

Rozpracovať dialektiku ako metodológiu vedy znamená predovšetkým vyjasniť

otázku logičnosti dialektiky, t. j. otázku logickej korektnosti dialektiky a otázku dialektiky ako logiky. Nerešpektovanie prvej z týchto otázok vedie k miešaniu dvoch odporúčajúcich si koncepcií dialektiky: paradoxnej dialektiky a logickej dialektiky. Prvá vyhlasuje za svoj základný princíp paradox, rozumom neriešiteľnú rozpornosť či antinómiu. Druhá považuje za svoj základný princíp zákon dialektického rozporu, ktorý má racionálneho, logicky rekonštruovateľného vzťahu. Paradox antinómia a priori je neadekvátnym výrazom vedeckého problému určitého typu. Dialektika v chápaní Marxovom a Leninovom je metóda riešenia problémov daného typu. Ich riešenie spočíva v odhalení racionálneho, vnútorného rozporu, ktorý poskytuje vysvetlenie celej situácie a odstraňuje paradox, antinómiu. Dialektiku nemožno budovať ako paradoxnú logiku. Je to logika v širšom zmysle: skúma formy, genetické štruktúry predmetnej zložky myslenia, totožné s ontickými vývinovými formami bytia.

Snaha po precíznejšom odlíšení Marxovej a Leninovej dialektiky od paradoxnej dialektiky viedla v poslednom čase mnohých marxistických autorov k využitiu modernej logiky k pokusom o neparadoxné vyjadrenie problému dialektického rozporu (K. S. Rogowski), k využitiu kybernetiky pre vyjadrenie vzájomného pôsobenia a auto-reprodukcie a k analýze myšlienkového experimentu, ktorý dáva možnosť vyjadriť prechody od potenciálne možného ku skutočnému, sprostredkovanie a kvalitatívnu diferenciáciu, vedúcu k premene daného systému na iný systém (sebanegácia).

Aby sme dokázali skutočný význam dialektiky ako metodológie vied, musíme dokázať čím a ako obohacuje silu abstrakcie, čím a ako rozširuje a prehľbuje možnosti vedeckej explanácie, atď. Možnosť toho je daná tým, že marxizmus objavuje nový typ zákona, odlišný od tých, ktoré boli známe v klasických teóriách. Ide o zákon rozporu. Nejde len o rozpornosť zákona a javu, ale o vnútornú rozpornosť samého zákona. Tento objav, ak bude príslušne zhodnotený, zásadne ovplyvní všetky základné aspekty metodológie vedy: teóriu explanácie, teóriu abstrakcie, zjednotenie analogického a syntetického, indukcie a dedukcie, problém otvorenosti a historičnosti teórií.

Zaujím o obsah posledného referátu Bohumila Valehracha prejavil sa aj tým, že vyvolal najväčší počet otázok a pripomienok účastníkov sympózia. Keďže však slovenskej filozofickej obci, aspoň jej časti, sú známe Valehrachove myšlienky k problematike teórie odrazu a v tomto čísle nášho časopisu sa autor k tejto problematike znovu vyjadrí, nebudem tu o obsahu jeho referátu informovať.

V diskusií (okrem množstva otázok a odpovedí, ako aj záverečných slov referujúcich) závažnejšími diskusnými príspevkami prispeli najmä: P. V. Kopnin, E. V. Ilenkov, I. S. Narskij, V. A. Lektorskij, V. I. Šinkaruk, J. Srovnal, J. Zumr, J. Černý, R. Richta, J. Bodnár, A. Kopčok, A. Hlávek. Reprodukciou týchto príspevkov prekročil by som však stránkové možnosti tejto informácie.

Andrej Hlávek

VALNÉ ZHROMAŽDENIE SLOVENSKÝCH FILOZOFOV

V dňoch 15. a 16. decembra minulého roku sa uskutočnilo vo Vývrati pri Kuchyni Valné zhromaždenie Slovenskej filozofickej spoločnosti. Po voľbe volebnej a návrhovej komisie a kontrole uznesení z predchádzajúceho valného zhromaždenia predniesol vedecký tajomník SFS Ing. J. B o b e r, CSc., komentár k *Správě o činnosti SFS při SAV za roky 1968 a 1969*. Za najvýraznejšie črty práce SFS v tomto období označil